

the quality of service delivery at the local level. In addition, shifting much of the cost to parents is a double burden because they have already paid taxes. All this, as well as the lack of proper control over the targeted use of the budget, leads to a decline in public confidence in the state education system.

The experience of countries with developed economies and the analysis of the current state of educational institutions of financing made it possible to identify priority areas for improving the system of financing education. As Ukraine's budget is unable to recoup all the financial resources of educational institutions, private investment in education, training and high technology needs to be more actively encouraged. It is also advisable to conduct research, international consultations, modeling and discussion of the basic scheme and mechanism of financing education in Ukraine, which is the subject of further research.

1.13 Creativity and diagnostics of uppersecondaryschoolpupils in conditions of profile education

В умовах соціальних та економічних змін, властивих для сучасного суспільства, зростає потреба в особистостях, які мають не лише міцні знання, але й здатні самостійно, нестандартно, творчо вирішувати проблеми, що виникають у різних сферах буття людини. Саме тому одним із важливих завдань освіти є розвиток творчої особистості, дослідницьких умінь і навичок, уміння висловлювати власну думку, критичного і системного мислення, здатності розв'язувати проблеми та логічно обґрунтовувати власну позицію, що й зафіксовано у нормативних документах, зокрема в Законі України «Про освіту» та Концепції профільного навчання у старшій школі.

Вчені давно визнали, що творчі здібності не є синонімом здібностей до навчання. Загалом творчі здібності вони розуміють як загальні здібності до творчості, породження нових ідей, оригінальних рішень та нетрадиційних схем мислення; пошуку нових способів вирішення проблем и нових способів вираження [118].

Творчі здібності - інтегральна характеристика особистості, до якої входять рівень інтелектуального розвитку, мотивація, ставлення людини до світу [115], що спонукає розглядати творчі здібності, як за результативністю, так і за процесуальними характеристиками творчої діяльності. Вони проявляються лише тоді, коли індивід стикається з певною проблемою, ускладненням, яке вимагає пошуку для його вирішення[120].

Творчі здібності базуються на певному виді мислення – продуктивному (на противагу репродуктивному), яке часто називають творчим. Такий тип мислення передбачає, суб'єкт за допомогою особливих процедур самостійно досягає нових для себе результатів в процесі пошуку. В основі творчого мислення лежить діяльність, яка передбачає створення проблемних ситуацій, що створюють усвідомлені труднощі, а їх подолання вимагає творчого пошуку (І. Я. Лернер) [117]

Творчі здібності мають складну структуру. У педагогіці та психології компонентний склад творчих здібностей підлягав різнобічним дослідженням. Це питання розглядалось у процесі вивчення спеціальних творчих здібностей, які визначають успішність у конкретних видах творчості: технічного (П. М. Якобсон, М. Г. Давлетшин, В. А. Моляко), математичного (В. А. Крутецький), музичного (Б. М. Теплов), образотворчого (В. І. Кірієнко, О. О. Мелік-Пашаєв, З. Н. Новлянська) та ін., а також загальних творчих здібностей, від яких залежить успішність у багатьох видах діяльності (В. І. Андрєєв, Д. Б. Богоявленська, Л. В. Венгер, Н. С. Лейтес, І. Я. Лернер, О. Н. Лук, Я. А. Пономарьов та ін.).

Деякі вчені йдуть шляхом виділення не окремих компонентів творчих здібностей, а намагаються виділити їх інтегративні характеристики. Так, наприклад, Д. Б. Богоявленська виявляє цілісну «одиницю дослідження» творчості. Як вважає психолог, адекватною одиницею при вивченні творчості може бути лише та, яка відображує пізнавальні та мотиваційні характеристики творчої особистості в їх єдності. Такою «одиницею дослідження» творчих здібностей вона пропонує розглядати інтелектуальну ініціативу, під якою

розуміє продовження мислительної діяльності за межами того, що вимагається [114].

Відрізняється повнотою аналізу компонентного складу творчих здібностей робота В. І. Андрєєва [112]. На його думку, творчі здібності - це якості і властивості особистості, які проявляються у синтезі мотиваційної, інтелектуальної, організаційної, комунікативної сторін творчої діяльності, від яких залежить можливість та рівень її успіху. Вони виділяють такі компоненти творчих здібностей: *мотиваційно-творча активність* (допитливість, творчий інтерес; почуття захопленості, емоційний сплеск, радість відкриття; прагнення до творчих досягнень; прагнення до лідерства; прагнення до отримання високої оцінки; почуття обов'язку, відповідальності; особиста значимість творчої діяльності; прагнення до самоосвіти, самовиховання); *інтелектуально-логічні здібності* (здатність аналізувати, порівнювати; здатність виділяти головне, відкидати другорядне; здатність описувати явища, процеси; здатність давати визначення; здатність пояснювати; здатність доводити, обґрунтовувати; здатність до систематизації та класифікації); *інтелектуально-евристичні здібності* (здатність до генерації ідей, висовування гіпотез; здатність до фантазії; асоціативність мислення; здатність бачити протиріччя; здатність до перенесення знань та умінь у нові ситуації; здатність відмовитися від нав'язливої ідеї, подолати інертність мислення; незалежність суджень; критичність мислення, здатність до оцінних суджень); *здатність до самоорганізації* (здатність бачити мету в побічній меті, планувати діяльність і раціонально використовувати час; здатність до самоконтролю; здатність до об'єктивної самооцінки; старанність; здатність до рефлексії та корекції; здатність до вольових зусиль); *комунікативні здібності* (здатність акумулювати та використовувати творчий досвід інших; здатність до співробітництва; здатність організувати колективну навчально-творчу діяльність; здатність відстоювати свою точку зору та переконувати інших; здатність уникати конфліктів та успішно розв'язувати їх).

Звісно, кожен із зазначених компонентів творчих здібностей відіграє певну роль у процесі творчої діяльності. Однак інтелектуально-евристичні здібності називають творчими у вузькому значенні слова, креативними [116, 117]. Процес діагностики творчих здібностей особистості є складним як в теоретичному, так і практичному планах, оскільки досліджуваний феномен є складним системним особистісним утворенням. Саме тому для якісної діагностики творчого потенціалу особистості доречним є використання комплексу різноманітних методик.

Добираючи методи діагностики творчих здібностей, ми звертали увагу на її надійність, а саме на те, щоб у ході діагностики можна було з'ясувати різні характеристики креативності. Ми ставили за мету дослідити рівень розвитку креативності старшокласників в умовах профільного навчання - нестандартності, оригінальності, критичності та незалежності суджень, здатності до фантазування. Окрім того, нам важливо було з'ясувати ефективність навчально-виховних та розвивальних впливів (змісту, методів, технологій, засобів навчання) на розвиток творчого потенціалу старшокласників в умовах профільного навчання. Для цього ми визначали рівень розвитку творчих здібностей учнів профільних та непрофільних класів, з'ясовували відмінності, що існують між ними.

Для виконання поставленого завдання нами використовувалась методика особистісної креативності Ф. Вільямса, яку адаптувала О. Тунік [121]. Свій варіант модифікації запропонувала Н. Бельська [113], яка, спираючись на результати аналізу емпіричних даних, вилучила неінформативні твердження. Таким чином, опитувальник творчих характеристик особистості набув більш компактної форми, його валідність виросла. Він складається із 33 тверджень, по відношенню до яких респондент висловлює свою згоду або незгоду. Кожне твердження репрезентує певний аспект одного із особистісних чинників креативності: ризику, допитливості, уяви, складності. Позиція щодо кожного із тверджень оцінюється певними балами: 2 бали – повністю згоден; 1 – частково згоден; 0 – важко відповісти, не знаю; -2 – не згоден. Після проведення

анкетування підраховується алгебраїчна сума отриманих респондентом балів. Відповідно до отриманих балів учні розподіляються за рівнями креативності: низький, нижче середнього, середній, вище середнього, високий.

Учнів профільних класів ми об'єднали у експериментальну групу, учнів непрофільних – у контрольну. Обмеження обсягів цієї публікації не дає змоги детально описати результати аналізу отриманих емпіричних даних, тому наведемо узагальнюючі дані.

Порівнюючи розподіл учнів 8 – 11 класів експериментальної і контрольної груп, ми побачили, що у відсотковому значенні різниця між ними несуттєва: на низькому рівні показники знаходяться в межах 4,12 – 12%; на рівні нижче середнього – в межах 12,35 – 22,45%; на середньому рівні – в межах 35,8 – 45,15%; на рівні вище середнього – в межах 14,29 – 29,9%; на високому рівні – в межах 6,94 – 16,1%; на дуже високому – в межах 1,76 – 2,19%. Також помітно, що найбільше учнів (незалежно від віку і належності до експериментальної чи контрольної груп) мають середній рівень розвитку творчих здібностей.

Це дає підстави для припущення, що розвивальний вплив змісту, методів, технологій, засобів навчання на розвиток творчого потенціалу старшокласників в умовах профільного навчання незначний, оскільки немає суттєвих відмінностей у розподілі між експериментальною та контрольною групами. Для підтвердження чи спростування цієї гіпотези ми звернулись до методів математичної статистики, аби визначити рівень статистичної значущості відмінностей між цими двома групами.

Порівняння результатів дослідження експериментальної і контрольної груп, визначення статистичної значущості відмінностей між ними здійснювалось за допомогою t-критерію Стьюдента. Для уточнення отриманого результату проводилось додаткове вивчення відмінностей між експериментальною та контрольною групою за допомогою критерію χ^2 -Пірсона. Критерій χ^2 -Пірсона дає змогу врахувати належність дітей обох груп до певного рівня креативності і довести випадковість / не випадковість такого розподілу.

До певної міри наша гіпотеза підтвердилася за допомогою методів математичної статистики: розвивальний вплив змісту, методів, технологій, засобів навчання на розвиток творчого потенціалу старшокласників в умовах профільного навчання незначний, оскільки не виявлено суттєвих відмінностей у розподілі дітей між експериментальною та контрольною групами у 8 – 11 класах. Тобто, навчання в експериментальних групах не впливає на розвиток творчих здібностей учнів більше, ніж навчання в контрольних групах. Незначна різниця на користь більш ефективного впливу навчання на розвиток творчого потенціалу учнів в експериментальних групах з'явилась лише в 11 класі. Це можна пояснити накопичувальним ефектом від впливу профільного навчання на розвиток творчих здібностей старшокласників. У контрольній групі в 11 класі рівень розвитку творчих здібностей виявився найнижчим, порівняно із групами контрольними групами в 10, 9 та 8 класах. Це може вказувати на зниження творчого потенціалу учнів у на кінець навчання в школі, недостатнє приділення уваги його розвитку з боку педагогів.

Отримані нами результати дослідження можуть стати у нагоді для здійснення просвітництва вчителів з метою посилення їх впливу на розвиток творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання.

1.14 Formation of future philologists' readiness for extracurricular activities in foreign language

Вдосконалення освітнього процесу, зокрема змісту та характеру педагогічної діяльності, створення Нової української школи змінили підходи до формування особистості Вчителя нового покоління. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки одним із ключових напрямів державної освітньої політики визначає побудову «ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді», а також «забезпечення доступності та неперервності освіти впродовж життя» [122]. Отже випускник, майбутній вчитель, має бути готовим до здійснення не лише